

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Kollégák!

Bizony nagy szó az, hogy immár hatvankettedszer kerülhetett megrendezésre a Hódmezővásárhelyi Őszi Tárlat, s hogy saját képzőművészeti örökségét tiszteletben tartva építkezik tovább évről – évre. Persze ma már szélesebb körből merít, mint hajdanán, amikor a képzőművészetben is jobban megmutatkoztak az egyes régiók közötti különbségek. Fiatal koromban még úgy tűnt, hogy talán túlzottan is elkülönül egymástól például a hódmezővásárhelyi –, a szentendrei –, és mondjuk a pécsi alkotók munkássága, ami az eltérő képzőművészeti stílusokban, illetve szemléleti elkötelezettségekben is kimutatható volt. Ma már látom, hogy akkor ez természetes volt, de azt is természetesnek tartom, hogy ez a kiállítás – őrizve Hódmezővásárhely képzőművészeti hagyományait – országos hatáskörűvé bővült. Ugyanakkor rendkívül öröndetes, hogy bizonyos régióknak – és ez elmondható erről a vidékről is – olyan, igencsak markáns arculata van, amely csak gazdagítja a magyar kultúrát.

Ezzel kapcsolatban Hamvas Bélát kell idéznem, aki *Az öt génusz* című írásában páratlan érzékenységgel festi fel azt az ötféle szellemi kisugárzást, amely hazánk különböző térségeit jellemzi. Az Alföldről például, ezt írja:

„Az alföldi egzisztencia ideiglenessége minden megnyugvást és megállapodást, minden biztos és határozott helyet és törvényt, rendet és állandót nemcsak nem tűr el, de azt megellenzi, és azt árulásnak érzi, és pedig árulásnak valamely mély és általános fogadalom ellen, amit ha nyíltan nem is fogadtak meg egymásnak soha, amibe nem is egyeztek bele, de ami végzetszerűen kíséri őket olyan időktől fogva, amelyre senki sem emlékszik. Nem valószínű, hogy ez a történeti csapások következtében bontakozott ki, talán a mohácsi vész után a széttépett országban, idegenek marcangolása alatt. Az Alföldön valamely alakban mindig volt szegénylegény és az sohasem volt rabló, vagy útonálló, vagyis nem volt absztrakt gonosztevő, akit a vagyon, a bosszú, vagy akár a kenyér gondolata vezetett. A szegénylegény társadalmon kívülség, ez a sajátságos egzisztenciája, akihez képest mindenki más, aki letelepedett és megállapodott, árulónak látszik. Mintha valamihez csak ő maradt volna hű, és ez a valami, ha titok is, a titkok legfontosabbika, amelyről mindenki tud, anélkül, hogy arra megtanították volna.”

Ám azért fel kell tennünk a kérdést: valóban így van – e, illetve így kell – e lennie ennek ma is, ebben a világhálóba fogott világban? Nem idejétmúlt gondolat ilyesfajta rejtélyes genius lociban – mint művészi inspiráló erőben – hinni, amikor a nagy, nemzetközi képzőművészeti vásárok valami egészen mást sugallnak?

Vagy három éve hallottam egy nálam vagy húsz évvel fiatalabb képzőművész előadását arról, hogy miként vezethet az út ahhoz, hogy valaki „nagy művésszé” váljék. Erről fiatal koromban nekem is voltak elképzeléseim, de ezen az előadáson némi megdöbbenéssel hallottam, hogy elsősorban is a képzőművészeti globalizáció magasztos eszméjéhez kell igazodni. Ami azt jelenti, hogy a nemzetközi trendek, illetve a „szcéna” ismeretével felfegyverkezve (megvallom; az utóbbi – számomra alig értelmezhető – kifejezéssel képtelen vagyok megbarátkozni), otthonosan kell mozognia a világban. Ennek első lépése pedig az, hogy egy jól menedzselt magángaléria jelenítse meg az illető alkotót a nagy képzőművészeti vásárokon (jól figyeljünk oda a „vásár” kifejezésre, ami a legkisebb mértékig sem utal holmi kulturális akármire!), s ahol a vásárlási (amúgy; manipulált) listák alapján hajszálpontosan megállapítható, hogy ki mennyit ér. Természetesen ennek kell aztán meghatározónak lennie a hazai pályán is, ami magyarul azt jelenti, hogy a globalizált piac elvárásaihoz igazodva válhat csak valaki elfogadott magyar képzőművésszé.

Megvallom; én mindmáig úgy gondoltam, hogy egy képzőművész csak a folyamatos manuális munka, a szakmai önképzés és a nagy koncentrálttságot igénylő benső figyelem és fegyelem révén válhat

lassanként megkerülhetetlen szereplőjévé annak a kultúrának, amelyben él. Azt is megvallom; fiatal koromtól kezdve olyan elavult eszmék jártak a fejemben, hogy fentiekhez képest a művek eladhatóságának szempontja – bármiféle, akár nemzetközi „vásárokon” is – csak sokadlagos tényező lehet, s a mű szempontjából tökéletesen elhanyagolható egy – egy, tőlünk távol megrendezett képzőművészeti kirakodóvásár jelentősége. Akkoriban még elképzelhetetlen volt a számomra az is, hogy lesz olyan idő, amikor majd művészetünk minőségét a nemzetközi pénzpiac ízlése határozza meg.

Csak zárójelben jegyzem meg. történt kísérlet arra is, hogy Csontváry Kosztká Tivadart – illetve az ő műveit – „bevezessék” erre a piacra, de az akkori kofák csak a vállukat rángatták a próbálkozás láttán.

Egyébként – már ha valóban mértékadónak tekintjük ezeket az árfolyamokat és az általuk generált trendeket – akkor elgondolkodtathat bennünket az a tény, hogy Európában az első „helyosztókon” mára hagyományos technikákkal készült, hagyományosan képzőművészeti alkotásoknak nevezhető tárgyak – olyasmik, mint amilyenek ezen a kiállításon láthatóak – jóformán egyáltalán nem szerepelnek

A világ legdrágább művésze, az angol Damien Hirst például formalinban tartósított állatokat – cápát, zebrát, hosszában kettéhasított tehenet és borjót – állít ki hatalmas üvegtartályokban.

Mindehhez hozzájön még egy különös tendencia: az, hogy a Hirstére hajazó látványosságok (mert én leginkább csak ennek tekintem őket) egyre inkább megszűnnek a minket körülvevő világra reflektálni. Sőt, egyáltalán: tárgyas formát ölteni. A kirakatrendezői, vagy inkább díszlettervezői szemléletet közvetítő installációk ugyan tárgyakban realizálódnak, de már a video – installációk, performanszok esetében ez nem így van, s a fotó – munkákra is az jellemző – mint mindegyik, úgynevezett „intermediális” műfajra –, hogy a hagyományos képzőművészeti technikákat, és az ezekhez óhatatlanul szükséges szakmai tudás felmutatását következetesen kerülik.

Erről a „szcénáról” írtam, mint az egykori vásári mutatóványosok utódairól, a Magyar Nemzet 2013. augusztus 28. – i számában, amely írásomra egyetlen, levélküldeményben érkezett reflexió jött egy képzőművész – kollégától; Szemenyey – Nagy Tibor szobrásztól. E levél egyik részét – mely számomra teljesen új aspektusból világít rá a kortárs képzőművészet mibenlétére – az alábbiakban bocsátom közre:

„Az, amit ön írásában felvázol, az ennek a kornak a folklórja, a mai népművészet. Egyértelmű, tisztán látható és indokolható jelenség, melynek meg van a maga létjogosultsága, értékrendje és értelme.

Nagyon sokan vagyunk, sok – sok milliárdnyian. Szaporodunk, hatékony a tömegtermelés és az orvostudomány technikai eszköztára állandóan bővül, miközben a „nyugati világ” kevés emberrel is képes működtetni a rendszereket, ez pedig több milliárd feleslegessé váló embert jelent.

A művészetnek nevezett folklór intézményesített keretek között működik, értékrendjében hasonlít a XIX. századira, de méreteiben ma ez egy gigantikus iparág, része a tudatos szociálpolitikának a felesleges tömegek foglalkoztatásában, ami aztán kapcsolódik egy hasonló méretű üzletághoz. A világon minden nagyobb városban működik legalább egy művészeti akadémia (ez alatt a szerző oktatási intézményt ért, ami nem azonos a mi Magyar Művészeti Akadémia nevű intézményünkkel. – Sz. Gy.), egyetem, vagy főiskola, ahol úgymond művészeket képeznek. Ezek óriási számok. Különcök játszóttere, akaratosak dühöngője, megtévesztettek és hitetlenek menedéke. Demokrácia és individualizmus a hívó szó, és úgy tűnik, hogy a recept működőképes.”

Megdöbbszentő, de elgondolkodtató mondatok.

Három kérdés kívánczik ide óhatatlanul, mintegy gondolatmenetem befejezésül: korszerű volt – e valaha is a hódmezővásárhelyiek festészete? Korszerűvé válhat - e egyáltalán a hódmezővásárhelyi festészet hagyományainak a folytatása? Egyáltalán: korszerű-e ez a kiállítás?

E kérdéseimre a választ Kossuth-díjas kollégánk – Földi Péter festőművész – egyik írásában találtam meg, aki egy helyütt ezt írta: „Számomra a szülőfalu az etalon a világhoz. Ehhez azonban meg kell érteni az itteni tárgyak, motívumok összes jelentését, és akkor ez a festészet is időszerűvé, korszerűvé válik... Képeimet mindig az élmény, a valóság hívja életre, ha a kép jó, vizuális nyelve rokonítható a népművészettel, a képi tartalmak igazsága pedig az élmény aktualitásától függetlenül, bármikor előhívható... Nagyon fontos számomra maga a festés folyamata. A képnek tükröznie kell azt a fegyelmező akaratot is, amely létrejöttét elősegítette. Mozgásomnak kiszámítottak, rendezettnek kell lennie, hogy a kép megalkotásához közelebb vigyen, és ne távolítson el tőle. A festményen a lassú építkezés, a többszöri átfestés következtében egyre vastagabb festékréteg keletkezik. Így a befejezett kép nem a pillanatnyi állapotot rögzíti, hanem egy folyamatot. Hitelesebben tudósít nem csak a témáról, hanem rólam is, aki ennek a folyamatnak a részese vagyok.”

Ez a szerény, bensőséges hang arról a belülről való építkezésről szól, ami minden valódi mű megszületésének feltétele.

Láttuk a végkifejletét a „korszerűség” eszméjét tűzőn – vízen át üldöző, úgynevezett avantgarde-nak, amelynek már elnevezése (=élcsapat) is arra a kombattáns, hódító és kisajátító törekvésre utal, ami a fehér ember gyarmatosító civilizációját jellemzi. Csakhogy az idők multával, az emberi szellem képzőművészeti megnyilvánulásainak még feltáratlan, új területei is éppúgy elfogytak, mint Földünk fehér foltjai, s a harcias attitűd Duchamp és Malevics után öndestrukcióba fordult.

Ám a korábbi, nagy csinnadrattával felvonuló, az érdeklődés középpontjában álló, és állandóan úton lévő felfedezők mellett mindig is ott voltak az út mentén letelepedő, szorgalmas házépítők. Kétségtelenül hiányozni látszott belőlük a felfedezők heroizmusa, de kultúrát mindig ők hoztak létre, s ők tartottak ki a végsőig azon a helyen, amelyet őseik egykor a magukénak mondtak. És persze belőlük lettek azok az utolsó mohikánok is, akiknek – az első felfedezőkkel, a pionírokkal szemben – már nem jutott a dicsőségből. Én bizony az ilyen makacs, utolsónak maradó, szorgalmasan építkező emberek közt tartom számon azokat a „maradi” képzőművészeket is, akik még mindig fontosnak érzik a szép, finom rajzok, a táblaképek és a térplasztikák létrehozását.

„Az ember beleszületik egy társadalmi, természeti, kozmikus valóságba, és ennek kérlelhetetlen kihívásával találkozik – írja még Földi Péter – két eset van: vagy letompítod az érzékszerveidet és elutasítod a kihívásokat, vagy felfokozódik benned az érzékenység és jó – rossz szeizmográfként olyanokat érzekelsz, amit ha nem adsz ki magadból, fizikálisan tesz tönkre téged...”

A kozmikus kihívás számomra azt jelenti, hogy a Teremtőnek van valamilyen dolga az emberiséggel. Hogy ehhez közeledj és kifejezd, szellemi energiájának végső fokáig kell, hogy eljusson az ember... Ez egyfajta felelősségérzet is, de számomra tulajdonképpen festészet.”

Van Gogh pedig egyik öccsének – Theonak – írt levelében így panaszkodik: „Anya képtelen felfogni, hogy a festészet olyan, mint egy vallás, kötelezettségeket ró reánk, amely nincs tekintettel a közfelfogásra...”

Tisztelt képzőművész kollégák! Ennél többet én sem mondhatok, csak annyit, hogy ehhez a munkálkodáshoz sok belső erőt kívánok Nektek! Ezzel a kiállítást megnyitom.

Szemadám György

